

Citizens' Knowledge, Opinions, and Attitudes Concerning the Drug Issue

ZEMAN, P.¹, TRÁVNÍČKOVÁ, I.¹, ŠTEFUNKOVÁ, M.²

¹Institute of Criminology and Social Prevention, Prague, Czech Republic

²Department of Addictology, 1st Faculty of Medicine, Charles University in Prague and General University Hospital in Prague, Czech Republic

Citation: Zeman, P., Trávníčková, I., Štefunková, M. (2012). Znalosti, názory a postoje občanů v oblasti drogové problematiky. *Adiktologie*, (12)4, 302–310.

BACKGROUND: In 2010 the Institute of Criminology and Social Prevention (IKSP) prepared and conducted a representative public opinion survey into selected topics concerning the issue of drugs. **AIMS:** The aim of the survey was to gain new insights into the public's knowledge, opinions, and attitudes in relation to significant aspects of the problem of substance use. **DESIGN, MEASUREMENTS AND PARTICIPANTS:** The data were collected using the personal interviewing (face-to-face) method applied to a representative sample of 2044 respondents aged 15 and over. The respondents were chosen using quota sampling, with the quota criteria including sex, age, education, the size of the place of residence, and region. The data were

processed by means of the SPSS statistical software and subsequently analysed and interpreted by the research team. **RESULTS:** Czech citizens' level of knowledge of the drug-related aspects under study is not high and their attitudes are mainly based on mediated information. If faced with a drug problem personally, the citizens would be willing to address it, although they may not always know where exactly to seek help. **CONCLUSIONS:** The results have implications for the domain of the drug policy that deals with the public dissemination of relevant information. They indicate the topics on which the information-related segments of the drug policy system should focus.

KEY WORDS: PUBLIC OPINION SURVEY – ADDICTIVE SUBSTANCES – DRUG POLICY – DRUG SERVICES – HEALTHY LIFESTYLE

Submitted: 22 / MARCH / 2012

Accepted: 23 / OCTOBER / 2012

Grant support: This survey was made possible by the institutional support for the long-term development of research organisations provided by the Ministry of the Interior of the Czech Republic (No. MV-37156-2/OBV-2010).

Address for correspondence: Petr Zeman, PhD. / pzeman@iksp.justice.cz / Institute of Criminology and Social Prevention, Náměstí 14. října 12, 150 21 Prague 5, Czech Republic

Znalosti, názory a postoje občanů v oblasti drogové problematiky

ZEMAN, P.¹, TRÁVNÍČKOVÁ, I.¹, ŠTEFUNKOVÁ, M.²

¹Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha

²Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta, Univerzita Karlova v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze

Citace: Zeman, P., Trávníčková, I., Štefunková, M. (2012). Znalosti, názory a postoje občanů v oblasti drogové problematiky. *Adiktologie*, (12)4, 302–310.

VÝCHODISKA: Institut pro kriminologii a sociální prevenci realizoval v roce 2010 reprezentativní průzkum veřejného mínění k vybraným oblastem drogové problematiky. **CÍLE:** Cílem průzkumu bylo získat nové poznatky o znalostech, názorech a postojích veřejnosti k významným aspektům problematiky užívání návykových látek. **METODY A SOUBOR:** Sběr dat byl proveden metodou osobního dotazování na reprezentativním výběrovém souboru 2044 občanů ČR ve věku od 15 let. Respondenti byli vybráni kvótním způsobem, přičemž použitými kvótními znaky byly pohlaví, věk, vzdělání, velikost místa bydliště a region. Sebraná data byla zpracována ve statistickém softwaru SPSS a následně analyzována a interpretována výzkumným týmem. **VÝSLEDKY:** Znalosti občanů ČR o sledovaných aspektech drogové problematiky jsou spíše průměrné a jejich postoje vycházejí hlavně ze zprostředko-

vaných informací. V případě osobní konfrontace s problémem s drogami by občané měli snahu jej řešit, ale ne vždy mají představu o tom, kde konkrétně by o pomoc mohli požádat. **ZÁVĚR:** Výsledky přinášejí podněty pro část protidrogové politiky zabývající se informováním veřejnosti. Naznačují oblasti, na které by se informační činnost složek systému protidrogové politiky měla zaměřit.

KLÍČOVÁ SLOVA: VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ – NÁVYKOVÉ LÁTKY – PROTIDROGOVÁ POLITIKA – DROGOVÉ SLUŽBY – ZDRAVÝ ŽIVOTNÍ STYL

Došlo do redakce: 22 / BŘEZEN / 2012

Přijato k tisku: 23 / ŘÍJEN / 2012

Grantová podpora: Průzkum byl realizován s využitím prostředků z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace, poskytnuté Ministerstvem vnitra ČR (č.j. MV-37156-2/OBV-2010).

Korespondenční adresa: JUDr. Petr Zeman, Ph.D. / pzeman@iksp.justice.cz / Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Náměstí 14. října 12, 150 21 Praha 5

● 1 ÚVOD

Veřejné mínění má v procesu tvorby jakékoli veřejné politiky nepochybně své místo, jehož význam však již tak jednoznačný není. Veřejnost a politika jsou v demokratickém právním státě v neustálé interakci. Občané by především měli mít dostatek korektních informací k tomu, aby si vytvořili realistickou představu o stavu určitého problému v zemi (regionu, obci) a o reakci orgánů veřejné moci na něj. Dostatečná znalost skutečných potřeb občanů v dané oblasti, jejich skutečných názorů na problém a postojů k němu, je nezbytným předpokladem formulace účinné, srozumitelné a respektované politiky. A konečně je třeba veřejnosti politické záměry a opatření, jakož i důvody pro ně, srozumitelně sdělovat. Pouze jasný a zřetelně formulovaný záměr, odpovídající ze značné části skutečným potřebám veřejnosti, může nalézt ve společnosti náležitou podporu, která je do velké míry rozhodující pro účinnost každého opatření v dané oblasti. Výzkumné poznatky naznačují, že když se politika dostane mimo hranice politického souhlasu, může se veřejné mínění rychle zformovat do opozice, jež podřívá danou politiku a dokonce zpochybňuje legitimitu vlády (Wood, 2009, p. 45). Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP) v souladu s uvedenými tezemi v roce 2010 připravil a realizoval průzkum veřejného mínění k vybraným otázkám drogové problematiky IKSP_D2010. Průzkum byl realizován s využitím prostředků z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace, poskytnuté Ministerstvem vnitra ČR (č.j. MV-37156-2/OBV-2010).

Předmětem průzkumu, jehož hlavní výsledky článku stručně shrnuje, bylo veřejné mínění o vybraných aspektech problematiky užívání návykových látek a protidrogové politiky. Konkrétně se průzkum zaměřil na základní znalosti občanů ČR o vývoji trestněprávní úpravy v této oblasti, na způsob, jak občané „drogový problém“ v širším smyslu vnímají a jak se cítí být informováni o jednotlivých složkách protidrogové politiky, jakož i na jejich názory a postoje k dílčím aktuálním otázkám, jako je podpora zdravého životního stylu či možnost využití rostliny konopí pro léčebné účely. Cílem výzkumu bylo prostřednictvím reprezentativního průzkumu veřejného mínění a s využitím dalších metod získat nové poznatky o znalostech, názorech a postojích veřejnosti k významným aspektům problematiky užívání návykových látek, a to v kontextu stavu a vývoje užívání legálních i nelegálních drog v ČR. Kromě průzkumu IKSP_D2010 byl při řešení výzkumného úkolu zpracován stručný teoretický souhrn poznatků o zkoumané problematice a přehled výsledků vybraných dřívějších výzkumů postojů a názorů občanů ČR v oblasti drogové problematiky (Zeman et al., 2011).

● 2 PRŮZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ IKSP_D2010

Průzkum veřejného mínění IKSP_D2010 je rozsáhlý původní průzkum znalostí, názorů a postojů občanů ve vybraných oblastech drogové problematiky. Výzkumný tým sestavil pro jeho účely dotazník, který kromě dotazů na sociodemografické charakteristiky respondenta obsahoval celkem 16 otázek, z nichž některé byly členěny do dvou či více podobotázek. Týkaly se několika vzájemně souvisejících oblastí:

- změny právní úpravy postihu drogové kriminality;
- vnímání otevřené drogové scény;
- podpora života bez drog a péče o uživatele;
- vnímaná informovanost o drogové problematice;
- způsoby řešení problémů jedince s drogami;
- možnost využití konopí pro léčebné účely.

Ve spolupráci s Národním monitorovacím střediskem pro drogy a drogové závislosti (NMS) při Úřadu vlády ČR byla do dotazníku zařazena též otázka, zkoumající měsíční, roční a celoživotní prevalenci užívání 9 druhů návykových látek, včetně alkoholu a tabáku. Vyhodnocení otázky provedlo samostatně NMS v rámci kontinuálního monitoringu prevalence užívání návykových látek (Mravčík et al., 2011, pp. 24–26). Pro účely výzkumu byly údaje o užívání jednotlivých látek využity pouze jako další třídící kritérium při vyhodnocování základní baterie otázek IKSP_D2010.¹

Terénní fázi šetření provedl vybraný externí subjekt, a sice společnost Factum Invenio, s. r. o. Šetření bylo provedeno metodou osobního dotazování na reprezentativním výběrovém souboru 2044 respondentů ve věku od 15 let. Respondenti byli vybráni kvótním způsobem, přičemž použitými kvótními znaky byly pohlaví, věk, vzdělání, velikost místa bydliště a region. Tyto kvótní znaky byly uvažovány v následujících kategoriích:

- pohlaví v kategoriích muž, žena;
- věk byl pro účely kvótního výběru uvažován ve čtyřech věkových kategoriích (15–29 let; 30–44 let; 45–59 let; 60 a více let);
- vzdělání ve třech úrovních – základní plus středoškolské bez maturity, středoškolské s maturitou a vysokoškolské;
- velikost místa bydliště v pěti skupinách – dělicí body mezi skupinami jsou 2000, 5000, 20.000 a 100.000 obyvatel;
- region podle 14 krajů ČR.

Dotazování proběhlo ve dnech 10. 9.–21. 9. 2010. Sebraná data byla po kontrole zpracována a vyhodnocena ve

1/ Je však třeba mít na paměti, že počty respondentů, kteří připustili užití některé nelegální drogy, byly relativně nízké (užití konopných drog připustilo 20,5 %, u ostatních nelegálních drog se tento podíl pohyboval mezi 1 % až 6 %), takže při třídění výsledků podle prevalence užití zpravidla nebyla splněna praktická podmínka dostatečné velikosti výběru.

statistickém softwaru SPSS.² Vyhodnocení a interpretaci výsledků provedl výzkumný tým. Pokud se dále v textu upozorňuje na statisticky významné rozdíly, míní se tím rozdíly na hladině významnosti 95 % ($p < 0,05$).

● 3 HLAVNÍ VÝSLEDKY PRŮZKUMU

● 3 / 1 Znalosti právní úpravy

Mají-li občané dodržovat pravidla nakládání s nelegálními drogami, měli by vědět, jaké látky se za nelegální drogy považují, nebo alespoň kde lze jejich výčet nalézt. Byli proto dotázáni, zda vědí, kde je závazně stanoveno, které látky se v ČR pokládají za nelegální drogy. Zhruba tři čtvrtiny respondentů správně uvedly, že výčet omamných a psychotropních látek (OPL) je závazně stanoven v zákoně. Podle dalších 10 % dotázaných určují výčet OPL závazně orgány činné v trestním řízení, a to policie (5 %), soudy (4 %) či státní zástupce (1 %). Přibližně stejný podíl respondentů (11 %) na tuto otázku nedokázal či nechtěl odpovědět a cca 4 % občanů se domnívají, že okruh OPL není závazně stanoven vůbec.

Nový trestní zákoník³ přinesl s účinností od 1. ledna 2010 změny i v oblasti postihu neoprávněného nakládání s OPL. O změně právní úpravy postihu drogové kriminality, k níž došlo v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku, slyšela přibližně polovina občanů (49 %).

Další dotaz směřoval k tomu, jak se v současnosti posuzuje pěstování rostliny konopí pro vlastní potřebu. Některé mediální interpretace mohly vyvolat mylnou představu, že nová úprava přináší legalizaci takového jednání. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti na svých webových stránkách zveřejnilo anketu, v níž návštěvníci stránek odpovídali na otázku, jaký je podle nových

předpisů od 1. ledna 2010 v ČR právní režim pěstování rostlin konopí pro vlastní potřebu. Po dohodě s NMS byla tato otázka včetně variant odpovědi téměř doslovně převzata i do dotazníku IKSP_D2010. Výsledky⁴ shrnuje *tabulka 1*.

Srovnání je zajímavé i z toho důvodu, že naznačuje odlišnosti komunity návštěvníků stránek NMS (přínejméně těch, kteří se ankety zúčastnili), od obecné populace. Čtvrtina účastníků ankety se domnívá, že pěstování rostlin konopí pro vlastní potřebu je v ČR po 1. lednu 2010 zcela legální, zatímco v obecné populaci tento nesprávný názor sdílí jen 6 % občanů. Na druhou stranu, více než polovina účastníků ankety zná správnou odpověď, což je o cca 10 % více než v obecné populaci. Široká veřejnost zjevně v této otázce více „tápe“, když sice má povědomí o tom, že pěstování rostliny konopí není zcela legální a je určitým způsobem postihováno, ale jasnou představu o podobě postihu nemá. O tom vypovídá poměrně vysoký podíl dotázaných, podle kterých je uvedené jednání přestupkem, resp. přestupkem či trestným činem v závislosti na koncentraci účinné látky THC v rostlinách, jakož i to, že pětina občanů odpověď vůbec nevedla. Je ovšem třeba upozornit, že anketa NMS neobsahovala variantu odpovědi „nevím“, takže se jí účastnili návštěvníci stránek, kteří zřejmě na danou věc určitý názor mají.

● 3/ 2 Vnímání drogové scény

Celkem 38 % dotázaných v posledním roce zaznamenalo, že někdo v bezprostředním okolí jejich bydliště užívá na veřejnosti drogy, a 17 % respondentů si tam v tomtéž období všimlo prodeje drog. Průzkum též sledoval, zda konzumace či distribuce drog na veřejnosti občany obtěžuje. Třetina do-

2/ Případné odchylky číselných údajů o výsledcích uvedených v grafech či tabulkách na úrovni +/- 1 % jsou důsledkem zaokrouhlení.

3/ Zákon č. 40/2009 Sb.

4/ U ankety NMS se jedná o výsledky ke dni 5. 1. 2011. Anketa byla zahájena v roce 2010 a v době zpracování výsledků průzkumu IKSP_D2010 stále probíhala. Nutno ovšem dodat, že výsledky byly dlouhodobě do značné míry konstantní.

Tabulka 1 / Table 1

Právní režim pěstování rostliny konopí pro vlastní potřebu; srovnání výsledků ankety NMS a průzkumu IKSP_D2010

Legal status of the cultivation of cannabis plants for personal use; comparison of the results of the opinion poll conducted by the National Focal Point and the IKSP_D2010 survey

Pěstování rostlin konopí pro vlastní potřebu je:	Anketa NMS		IKSP_D2010	
	N	%	N	%
Zcela legální	693	24,9	121	5,9
Přestupek	254	9,1	315	15,4
Přestupek nebo trestný čin podle koncentrace THC	370	13,3	368	18
Přestupek nebo trestný čin podle počtu rostlin	1464	52,6	837	40,9
Neví, neodpověděl/a	-	-	403	19,7
Celkem	2781	100	2044	100

Tabulka 2 / Table 2

Pocit obtěžování při setkání s užíváním drog na veřejnosti; podle věku respondentů (v %)
Perceived nuisance of drug use in public according to the age of the respondents (%)

Obtěžuje vás, když se setkáte s tím, jak někdo na veřejnosti užívá drogu?		Velmi mě to obtěžuje	Spíše mě to obtěžuje	Spíše mě to neobtěžuje	Vůbec mě to neobtěžuje	Dosud jsem se s tím nesetkal/a	Neví, nevedl/a	Celkem
Věk	15–17	22,1	11,7	18,2	22,1	24,7	1,3	100
	18–20	17,5	25,2	26,2	13,6	13,6	3,9	100
	21–30	25,7	23,7	17,1	6,9	22,3	4,3	100
	31–40	30,3	23,3	8,6	8,9	26,7	2,2	100
	41–50	31,6	23,2	6,7	6,1	31	1,4	100
	51–60	34,6	16,2	2,3	3,6	39,2	4,2	100
	61–70	31,4	11	3,5	3,5	46,6	4	100
	71 a více	32,4	4,5	3,6	0,9	57,7	0,9	100

tázaných uvedla, že se s užíváním drog na veřejnosti dosud nesetkala, ovšem téměř polovinu dotázaných (49 %) tento fenomén obtěžuje. Naopak u 15 % občanů nevyvolává setkání s užíváním drog na veřejnosti pocit obtěžování. Z dotázaných, kteří již veřejnou konzumaci drog zaznamenali a na otázku odpověděli, se takovým zážitkem cítily být obtěžovány plně tři čtvrtiny (76 %). Setkání s prodejem drog na veřejnosti obtěžuje celkem 40 % občanů, ovšem je třeba mít na paměti, že téměř polovina (48 %) dotázaných dosud prodej drog na veřejnosti nezaznamenala. Pokud jde o respondenty, kteří již takovou zkušenost mají, výsledky ukázaly, že se uvedeným jevem cítí být obtěžováno 79 % z nich. Pouze 10 % respondentů prodej drog na veřejnosti neobtěžuje.

S rostoucím věkem patrně klesá vnímavost dotázaných vůči užívání a prodeji drog na veřejnosti; naproti tomu mladší věkové kategorie respondentů jsou vůči těmto jevům, a to zejména vůči užívání drog na veřejnosti, výrazně shovívavější. Poměrně zřetelně se v tomto směru vyčlenily dvě skupiny respondentů, a sice osoby do 30 let věku na straně jedné a osoby nad 50 let věku na straně druhé. (*Tabulka 2.*)

● 3 / 3 Názory na péči o uživatele a podporu zdravého životního stylu

Podle názoru téměř pětiny respondentů (18 %) je péče poskytovaná uživatelům nelegálních drog v jejich kraji na dostatečné úrovni a čtvrtina (25 %) ji hodnotí jako spíše dostatečnou. Převažující spokojenost s regionální péčí o uživatele drog tedy vyjádřilo 43 % respondentů. Více než čtvrtina dotázaných si naopak myslí, že péče poskytovaná uživatelům je nedostatečná (9 %) nebo spíše nedostatečná (18 %). Téměř třetina respondentů (30 %) nezaujala k otázce žádné stanovisko. O téma tedy zřejmě nemají zájem, nebo nedisponují dostatečnými informacemi, aby aktuální stav dovedli posoudit.

Průzkum zkoumal též vnímání úrovně protidrogové prevence v ČR, a to formou dotazu na podporu zdravého životního stylu bez drog na národní úrovni. Necelá polovina (44 %) respondentů hodnotí úroveň podpory zdravého životního stylu bez drog v ČR jako dostatečnou. Identický podíl respondentů má na úroveň podpory zdravého životního stylu opačný názor (44 %). Na položenou otázku v tomto případě neodpovědělo 13 % dotázaných. Jako zajímavé se může jevit, že signifikantně častěji hodnotili pozitivně podporu zdravého životního stylu respondenti, kteří deklarovali v posledním roce užití některé nelegální drogy (19 % dostatečná, 36 % spíše dostatečná), naopak respondenti bez zkušenosti s nelegální drogou v posledním roce měli negativnější názor (29 % spíše nedostatečná, 16 % nedostatečná).

● 3 / 4 Vnímaná informovanost o drogové problematice

Pro náležitou interpretaci zjištěných názorů veřejnosti na vybrané aspekty drogové problematiky je důležité vědět, nakolik se respondenti sami cítí být o této oblasti informováni. Průzkum proto mapoval i pocit informovanosti respondentů o různých tématech týkajících se důsledků užívání drog, drogové scény a realizovaných protidrogových opatření. Více než tři čtvrtiny (78 %) dotázaných mají pocit, že disponují dostatkem informací o *zdravotních rizicích spojených s užíváním drog*, a stejný podíl respondentů se cítí být dostatečně informován o *negativních společenských dopadech užívání drog*. O tom, *kteřé drogy se v ČR užívají*, má podle vlastního názoru přehled zhruba polovina dotázaných a necelá polovina se cítí být dostatečně informována o tom, *jak je užívání drog v ČR rozšířeno*. Téměř polovina respondentů také deklarovala, že má dostatek informací o *právních důsledcích neoprávněné výroby, držení a distribuce drog*. Informacemi o *lčbě závislosti na drogách* disponuje podle svých slov v dostatečné míře 42 % dotázaných. Přibližně třetina respondentů (35 %) se domnívá, že disponuje

Tabulka 3 / Table 3

Vnímaná informovanost občanů o drogové problematice (v %)
Perceived awareness of citizens concerning drug-related issues (%)

Domníváte se, že máte dostatek informací	Rozhodně nebo spíše ano	Rozhodně nebo spíše ne	Neví, Neuvedl/a	Celkem
o právních důsledcích neoprávněné výroby, držení a distribuce drog	46,5	48,7	4,8	100,0
o činnosti krajských a místních protidrogových koordinátorů	18,2	75,0	6,8	100,0
o preventivních opatřeních, jež mají zabránit tomu, aby lidé drogy užívali	35,3	59,5	5,2	100,0
o léčbě závislosti na drogách	41,1	54,9	4,0	100,0
o službách pro uživatele drog v terénu, jako jsou programy výměny injekčních stříkaček	31,6	63,1	5,4	100,0
o poradenských službách pro uživatele drog	30,4	64,5	5,1	100,0
o tom, jak je užívání drog v ČR rozšířeno	42,5	53,8	3,7	100,0
o tom, které drogy se v ČR užívají	51,1	45,7	3,2	100,0
o negativních společenských dopadech užívání drog	78,0	20,4	1,6	100,0
o zdravotních rizicích spojených s užíváním drog	77,8	20,8	1,4	100,0

dostatkem informací o *preventivních opatřeních, jež mají zabránit tomu, aby lidé drogy užívali*. O *poradenských službách pro uživatele drog*, resp. o *službách pro uživatele drog v terénu* pociťuje dostatek informací jen necelá třetina respondentů. Nejhůře ze všech nabídnutých témat se respondenti cítí být informováni o *činnosti krajských a místních protidrogových koordinátorů*, o které má podle vlastních slov dost informací jen necelá pětina dotázaných. Výsledky shrnuje *tabulka 3*.

● 3 / 5 Preferovaná osobní reakce na konfrontaci s „drogovým problémem“

Předmětem průzkumu byla i potenciální reakce občanů na situaci, když by zjistili, že některá z jim blízkých osob sama drogy užívá. Největší část (35 %) dotázaných by se snažila řešit danou situaci osobně, případně necelá čtvrtina ve spolupráci s protidrogovou poradnou. Poměrně vysoký podíl respondentů (14 %) by vůbec nevěděl, co dělat, a 8 % dotázaných by záměrně nepodniklo nic. Pomoc praktického lékaře by vyhledalo 8 % dotázaných, 6 % by se svěřilo policii a 3 % by věc oznámila ve škole či na pracovišti uživatele. Obdobně byla zkoumána potenciální reakce občanů na situaci, kdy by chtěl někdo z jejich blízkých přestat s užíváním drog a obrátil se na ně se žádostí o radu či pomoc (*Tabulka 4*). Naprostá většina dotázaných (92 %) by se s ukončením užívání drog snažila žadateli pomoci a jen 8 % z nich by nevědělo, kam se pro pomoc obrátit. Pouze 8 % respondentů by jakoukoli pomoc poskytnout odmítlo. Zhruba třetina občanů by doporučila pomoc protidrogové poradny, téměř pětina respondentů by navrhla pomoc lékaře specialisty a při hranici 10 % se objevily ještě varianty kontaktního centra

a specializované nestátní neziskové organizace. Výsledky průzkumu nicméně ukazují, že o konkrétních možnostech pomoci uživatelům drog v místě bydliště nemají občané vždy dostatečné informace. Pouze 24 % ze všech dotázaných zná ve svém okolí konkrétní zařízení, kam se mohou uživatelé drog se žádostí o poskytnutí pomoci obrátit.

● 3 / 6 Postoj k možnosti využití konopí k léčebným účelům

Závěrečná část průzkumu se zabývala aktuální problematikou využívání rostliny konopí k léčebným účelům. K výrazné většině občanů (87 %) se již informace, že užívání rostliny konopí může mít léčebné účinky, dostala. Češi jsou k možnosti využívání rostliny konopí pro léčebné účely poměrně vstřícní. Tuto možnost připouští téměř 70 % dotázaných, a to 27 % i bez nutnosti dalšího výzkumu v této oblasti a 42 % za podmínky, že výzkum léčebné účinky rostliny konopí dostatečně potvrdí. Zhruba 14 % občanů se vyslovilo proti možnosti využívání rostliny konopí pro léčebné účely. Poměrně velká (17 %) skupina dotázaných na tento problém zřejmě nemá vyhraněný názor.

● 4 ZÁVĚR A DISKUSE

Jednou z možností jak porozumět „problému drog“ je pochopit, jak na tento jev reaguje společnost, tj. jak je v dané společnosti „problém drog“ konceptualizován, resp. definován, diskutován a prezentován (Radimecký, 2006). Průzkum IKSP_D2010, jehož některé základní výsledky článku shrnuje, měl za cíl přinést poznatky o znalostech a postojích českých občanů v některých oblastech drogové problematiky, které výzkumný tým pokládá za zásadní či aktuální a jimž se

Tabulka 4 / Table 4

Kdyby někdo z vašich blízkých chtěl přestat s užíváním drog a požádal vás o pomoc, co byste mu doporučil/a nejdříve?

If any of your family members, friends, etc. wanted to stop using drugs and asked you for help, what would be the first thing you would recommend them to do?

	Počet	%
Nic, tento problém si musí každý vyřešit sám	169	8,3
Doporučil/a bych mu obrátit se na některou nestátní neziskovou organizaci, zaměřenou na pomoc uživatelům drog	178	8,7
Doporučil/a bych mu pomoc kontaktního centra	217	10,6
Doporučil/a bych mu pomoc protidrogové poradny	647	31,7
Doporučil/a bych mu pomoc lékaře specialisty (psychiatra, psychologa)	387	18,9
Doporučil/a bych mu pomoc protidrogového koordinátora	106	5,2
Doporučil/a bych mu pomoc faráře či jiného duchovního	23	1,1
Doporučil/a bych mu, aby zavolal na linku důvěry	120	5,9
Doporučil/a bych mu jinou pomoc	37	1,8
Nevěděl/a bych, co mu doporučit	160	7,8
Celkem	2044	100

dosavadní výzkumy veřejného mínění v ČR příliš nevěnovaly. Tím by měl přispět k doplnění dosavadních znalostí o názorech české veřejnosti ohledně konzumace návykových látek (zejména tzv. nelegálních) a přístupů k jejichmu snižování.

● 4 / 1 Co formuje názory občanů v oblasti drogové problematiky?

Při interpretaci výsledků jakéhokoli průzkumu veřejného mínění je třeba mít neustále na paměti slabiny a možná úskalí tohoto typu šetření, jež jsou v odborné literatuře důkladně popsány (Viki, 2009). Allen (2003) při popisu vztahu mezi tvorbou a realizací určité politiky a veřejným míněním uvádí, že dochází ke „komedii plné omylů“, kdy politika a praxe nejsou založeny na náležitém pochopení veřejného mínění, a zároveň veřejné mínění nevychází z náležitého pochopení politiky a praxe. Z dřívějších průzkumů veřejného mínění nicméně vyplývá, že výrazná většina českých občanů vnímá užívání drog na celostátní úrovni jako problém (CVVM, 2010). Výsledky našeho průzkumu mohou posloužit mj. k ověření, zda má tento zdánlivě silný postoj české veřejnosti oporu v osobních zkušenostech a znalostech obyvatel.

Užití jakékoli nelegální drogy v posledních 12 měsících připustila necelá desetina respondentů. Více než třetina dotázaných zaznamenala v posledním roce v okolí svého bydliště užívání drog na veřejnosti a necelá pětina ve stejném období zaznamenala tamtéž veřejný prodej drog; není asi překvapením, že si obou uvedených jevů významně více všimly právě osoby příznávající užití nelegální drogy. Naproti tomu téměř polovinu respondentů obtěžuje, když se setkají s užíváním drog na veřejnosti (přitom třetina občanů se s něčím takovým dosud nesetkala), a zkušenost s prodejem drog na veřejnosti obtěžuje cca 40 % dotázaných (s tímto jevem se dosud nesetkala téměř polovina účastníků průzku-

mu). Je tedy patrné, že občany kontakt s uvedenými formami chování obtěžuje bez ohledu na to, zda se s nimi shledávají přímo v místě svého bydliště. Souhrnně tuto skutečnost vyjadřuje zjištění, že více než tři čtvrtiny respondentů, kteří se s užíváním, resp. prodejem drog na veřejnosti již někdy setkali, toto setkání obtěžovalo.

● 4 / 2 Skutečné znalosti, subjektivní informovanost a výsledné postoje

Shrnutí výsledků průzkumů veřejného mínění zkoumajících postoje českých občanů k užívání a uživatelům návykových látek (Zeman et al., 2011, pp. 63–69) naznačuje, že je česká společnost velmi tolerantní k užívání (i pravidelnému) alkoholu a tabáku, naopak užívání nelegálních drog nepokládá většina populace za přijatelné. V otázce přístupu k uživatelům jsou občané vcelku rovnoměrně rozděleni na zastánce preventivně rehabilitačního přístupu a represivně punitivního přístupu. Nelze tedy tvrdit, že by veřejnost zastávala v této oblasti extrémně liberální, či naopak represivní postoje.

V této souvislosti je také vhodné upozornit na vliv informovanosti občanů na míru punitivity, kterou vyjadřují jejich názory a postoje. Jak např. připomíná Green (2006), výzkum již po desetiletí ukazuje, že je-li veřejnost informovanější, je méně punitivní, než politici zpravidla tvrdí, a je v oblasti zločinu a trestu značně rozpolcená – chce pachatele jak trestat, tak je i napravovat, odsuzuje jednotlivce za páchaní trestné činnosti, ale odsuzuje i jejich sociální podmínky, chce pachatele nechat „shnit ve vězení“, ale i předcházet jejich recidivě (p. 132). Toto tvrzení lze aplikovat na oblast sociálně patologických jevů obecně.

Pokud jde o skutečné znalosti sledovaných aspektů drogové problematiky, průzkum zjistil, že se lépe v daném tématu orientují občané s vyšším vzděláním, ve věku mezi

20 a 50 lety a ti z vysokopříjmových domácností. Naopak zřetelně menší znalost problematiky projevovali respondenti nad 60 let věku a mladiství. Celkově však jsou znalosti občanů ohledně vybraných problémů sotva průměrné. To se projevilo jak u „vědomostních“ otázek, tak i u těch, kde měli respondenti vyjádřit svůj názor a kde často značná část z nich zvolila odpověď „nevím“ či neodpověděla vůbec.

Odpovědi na otázky týkající se vnímané (subjektivní) informovanosti respondentů naznačují, že si jsou deficitu informací na své straně vědomi a jsou ochotni jej přiznat. Domnívají se, že mají dostatek informací o zdravotních i sociálních rizicích spojených s užíváním drog, částečně i o situaci na drogové scéně, ovšem z celé škály opatření a složek české protidrogové politiky deklarují výraznější informovanost snad jen o oblasti postihu neoprávněného nakládání s nelegálními drogami. Uživatelé nelegálních drog se celkově cítí v této oblasti informovanější než zbytek populace, ovšem jejich skutečné znalosti tomuto pocitu příliš neodpovídají.

Při přímé konfrontaci s drogovým problémem na straně blízké osoby by občané až na malou část z nich podle vlastního vyjádření nezůstávali pasivní a řešení by se snažili hledat, ať už vlastními silami, nebo s pomocí odborníků, institucí či jiných autorit. Nicméně nikoliv bezvýznamná část dotázaných připustila, že by si v takové situaci nevěděla rady, a to přestože konstrukce příslušných otázek, kdy byly respondentům nabízeny různé možnosti reakce, mohla svádět prostě k výběru jedné z možností. S tím souvisí i zjištění, že jen čtvrtina občanů zná ve svém okolí konkrétní zařízení poskytující služby uživatelům drog.

Pokud jde o postoje k možnosti využití konopí k léčebným účelům, průzkum zjistil, že česká veřejnost již uvedené téma zaznamenala a z velké části tuto možnost podporuje. Jejich podpora je však do značné míry podmíněna přesvědčivostí vědeckých argumentů pro využívání konopí k daným účelům.

● 4 / 3 Možné implikace pro tvorbu a realizaci protidrogové politiky

Při celkovém pohledu na výsledky průzkumu je v kontextu poznatků z již dříve provedených šetření k tomuto tématu možno dovodit závěr, že postoje občanů k užívání a uživatelům nelegálních drog (na rozdíl od alkoholu a tabáku) neovlivňují především jejich vlastní zkušenosti či znalosti problematiky. Pro značnou část populace se zřejmě jedná o téma nikoliv prioritní, které ji nijak bezprostředně nezasahuje. Je proto přirozeně více ochotna přijímat o něm informace povrchní, zjednodušené a spíše ve formě vedlejších sdělení v rámci hlavní sledované oblasti (např. občané zajímající se o problematiku kriminality zaznamenají při sledování zpráv o ní i některé informace o drogách, resp. kriminalitě související s drogami). Atraktivita tématu drog pro občany (tento poznatek vyplynul především ze *Zprávy o průběhu*

dotazování, která zachycuje hodnocení průběhu terénní fáze průzkumu ze strany respondentů a tazatelů) je tedy možná spíše důsledkem typu informací a příběhů z oblasti drogové problematiky, které se k nim dostanou. Patrně nepřekvapí, že mezi těmito zprávami budou informace např. o činnosti protidrogových koordinátorů, o drogových poradnách a o prevenci spíše výjimkou. Důsledkem je, že názory a postoje české veřejnosti v oblasti užívání návykových látek jsou formovány především informacemi zaměřenými jednostranně na negativní či šokující (a tedy atraktivní) aspekty této složité a komplexní problematiky.

Na druhou stranu je drogová problematika skutečně tématem do značné míry odborným a specifickým, a jakkoli je informovanost občanů v této oblasti zásadní zejména pro oblast prevence a snižování rizik, je otázkou, nakolik jsou podrobné znalosti o opatřeních ke snižování nabídky a poptávky po drogách důležité pro občany, kterých se „drogový problém“ osobně netýká. Za podstatné lze pokládat zjištění, že v případě osobní konfrontace s tímto problémem by občané měli snahu jej řešit, ale ne vždy mají představu o tom, kde konkrétně by o pomoc mohli požádat. Patrně by proto bylo vhodné se při realizaci informačních a osvětových aktivit v rámci protidrogové politiky více zaměřit na dostupnost informací o konkrétních zařízeních (státních i nestátních) poskytujících uživatelům drog služby v jednotlivých regionech, a to tak, aby občané buď přímo znali takové zařízení ve svém okolí (regionu), nebo věděli, jak je v případě potřeby najdou.

Implikace výsledků průzkumu IKSP_D2010 pro tvorbu a realizaci protidrogové politiky ČR je možno skutečně spatřovat především v oblasti poskytování informací o drogové problematice občanům, přičemž je lze shrnout následovně: těm, kteří mají o takové informace zájem, je dodávat v přístupné formě, dostatečném rozsahu a kvalitě, odpovídající aktuálnímu stavu vědeckých poznatků, a občanům, které tato problematika nezajímá, poskytnout nezbytné informační minimum (prevence, snižování rizik), a vytvořit mezi nimi povědomí o tom, kde příslušné další informace nalézt, budou-li je potřebovat.

LITERATURA / REFERENCES

- Allen, R. (2003). There must be some way of dealing with kids: Young offenders, public attitudes and policy change. *Youth Justice*, 2003, no. 2, 3–13.
- CVVM. (2010). *Názory občanů na drogy*. Tisková zpráva ze dne 12. 7. 2010. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. (citace 4-4-2011).
Přístupno z http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101047s_ob_100712.pdf.
- Green, D. A. (2006). Public opinion versus public judgment about crime. *British Journal of Criminology*. 46(1), 131–154.
- Mravčík et al. (2011). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2010*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Radimecký, J. (2006). *Hodnocení drogové politiky*. (citace 29-3-2011).
Přístupno z <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/90/202/Hodnoceni-drogove-politiky>.
- Viki, G. T. (2009) Achieving accurate assessment of attitudes toward the criminal justice system – methodological issues. In J. L. Wood, T. A. Gannon (eds.), *Public Opinion and Criminal Justice* (pp. 96–119). Cullompton: Willan Publishing.
- Wood, J. L. (2009). Why public opinion of the criminal justice system is important. In J. L. Wood, T. A. Gannon (eds.), *Public Opinion and Criminal Justice* (pp. 33–48). Cullompton: Willan Publishing.
- Zeman, P., Trávníčková, I., Štefunková, M. (2011). *Vybrané aspekty drogové problematiky z pohledu občanů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

VÝZKUMNÉ METODY A STATISTIKA

KNIHY

Walker Ian

Výzkumné metody a statistika tvoří páteř všech psychologických studií, přesto může být jejich osvojování problematické. Ian Walker, který přednáší psychologii na Univerzitě v Bathu ve Velké Británii, vás přehledně a zároveň s humorem provede základními kroky vedení výzkumného projektu, počínaje jeho naplánováním a analýzou výsledků konče. Kniha zpřístupňuje základní témata ve statistice a dokresluje je zajímavými příklady a vysvětleními. Představuje proto prvotřídní text pro počáteční fáze studia statistiky. *Grada Publishing, a.s., 164 × 240, brožovaná vazba, 224 stran, cena 379 Kč, 15,92 €, ISBN: 978-80-247-3920-5, kat. číslo 2309.*

Publikaci si můžete objednat na stránkách www.adiktologie.cz (časopis Adiktologie, online objednávka).

Redakce časopisu Adiktologie, Klinika adiktologie, 1. LF UK v Praze,
Apolinářská 4, 128 00 Praha 2 / e-mail: journal@adiktologie.cz / www.adiktologie.cz